

УДК 811.133.1'25'.373.

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.45.1.24>

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ-МЕТАФОР У ФРАНЦУЗЬКИХ ГАЛУЗЕВИХ ТЕКСТАХ

FUNCTIONALITY OF TECHNICAL TERMS-METAPHORS IN FRENCH INDUSTRY TEXTS

Мелешенко А.І.,*orcid.org/0000-0002-7693-3283**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри іноземної філології та перекладу**Національного університету «Запорізька політехніка»*

У статті було розглянуто проблеми функціонування та диференціації технічних термінів у галузевих текстах на основі зооморфної і антропологічної метафори та метонімії. Підчас проведення класифікації та диференціації класів термінів було встановлено, що на даний час, у французькому науково-технічному дискурсі виділяються 2 основних класи термінів-концептів – це антропологічні та зооморфні метафори. Антропологічні метафори у специфічних текстах машинобудування переносять частини тіла та людські функції на технічні об'єкти. Вони підкреслюють функцію деталі: опора, захист, енергія, керування, сприйняття. Завдяки таким технічним метафорам складні конструкції стають «зрозумілішими», тому що людина проєктує свій власний досвід на техніку. Зооморфні метафори часто вказують на форму (ластівчин хвіст, павук, метелик), підкреслюють поведінку або функцію (троянський кінь – приховане проникнення), створюють інтуїтивний образ для майстра чи інженера. Такі метафори спрощують розуміння складних деталей через знайомі природні образи.

На протиположній технічній метафорі, метонімія – це заміна назви одного об'єкта іншим за суміжністю: матеріал, місце, виробник, частина тощо. Загальний аналіз метонімії вказує на такі відтінки: винахідники / бренди (продукти: Diesel, Jeep, Bluetooth), частина / ціле або функцію (volant, clé USB), система / технологія (пристрій: radar, laser).

Французькі технічні терміни галузевих текстів часто використовують метафори з природи, механіки чи культури. Це спрощує складні поняття, створюючи яскраві образи для користувачів. Технічні поняття набувають переносних значень у повсякденному або професійному спілкуванні.

У галузі машинобудування та авіації аналіз людиноподібного образу полегшує розуміння функції пристрою. У цій галузі французькі технічні терміни часто беруть образи з анатомії («серце», «шкіра», «нерви», «рука»); з транспорту («train d'atterrissage»); використовують метафори природних об'єктів les ailes de refroidissement («крила охолодження»). В автомобілебудуванні використовуються анатомічні метафори: серце, скелет, очі, крила для позначення важливих частин машини: l'araignée de suspension (павук підвіски – центральна частина підвіски з багатьма кронштейнами/тягами). У пароплавобудуванні переважають метафори з архітектури, природи та людського тіла: кора, нутрощі, комин, руки: les entrailles du navire (нутрощі корабля). Нутрощі – внутрішні органи, машинне відділення, палубні відсіки, які створюють образ внутрішньої частини, де «живе» енергія.

«Aile à bec inclinable» – це авіаційний технічний термін із вкрапленням метафори, а слово «bec» є метафоричним, що функціонує у рамках одного класу зооморфних технічних метафор галузі літакобудування.

Зооморфний термін «aile crocodile» (крокодилове крило, крило з тактичними щитками) – це типова метафора в авіації. Це тип крила або аеродинамічної поверхні, яка має здатність розкриватися, утворюючи ефект «паці», паща крокодила. Перенесення образу відбувається за схожістю форми або дії. Таке розкриття, як «паща крокодила» є переносом значення від тварини до механізму, а тип образу: візуальний + функціональний.

Гібридні та багатоаспектні технічні метафори, які в залежності від контексту можуть виступати або як метафора, або як метонімія: термін bec Pelletier: «bec de bord d'attaque type Pelletier», подвійне поєднання метафори та метонімії у терміносистемі: «bec» – метафора за формою (нагадує дзьоб), «Pelletier» – метонімія. До гібридної метафори відноситься також і наступний термін машинобудівної галузі, як наприклад: «bec de sécurité». Завдяки таким технічним метафорам складні конструкції стають «зрозумілішими», бо людина проєктує власний досвід на техніку.

Спільною рисою для метафори у всіх випадках технічної лексики є зовнішній образ, який нагадує форму або поведінку деталі. А спільним для метонімії є не створення образу, а назва за суміжністю. Якщо технічні метафори галузевих текстів – це образи, які пояснюють функцію чи форму, переносячи знайомі риси, то метонімія – це економія мови. В обох випадках результат – зрозуміліші терміни, але метафора дає «картинку», а метонімія – «ярлик» за близькістю.

Основні риси та принципи, які відрізняють технічні терміни-метафори від метонімії у французькій мові базуються на семантичному механізмі, функції та уявному ефекту, а серед критеріїв ключових відмінностей слід зазначити: вихідну базу, ефект та спрямованість.

Ключові слова: технічний термін, науково-технічний дискурс, диференціація, класифікація, багатоаспектна метафора, метонімія, антропологічний термін, зооморфний термін, класи, підкласи термінів, асоціація, аналогія, подібність, суміжність, гібридна метафора.

The article considered the problems of function and differentiation of technical terms in industry texts based on zoomorphic and anthropological metaphors and metonymy. During the classification and differentiation of term classes, it was established that currently, in the French scientific and technical discourse, 2 main classes of terms-concepts are

distinguished – these are anthropological and zoomorphic metaphors. Anthropological metaphors in specific mechanical engineering texts transfer body parts and human functions to technical objects. They emphasize the function of the part: support, protection, energy, control, perception. Thanks to such technical metaphors, complex structures become “more understandable”, because a person projects his own experience onto the technique. Zoomorphic ones often indicate the form (swallowtail, spider, butterfly), emphasize behavior or function (Trojan horse – hidden penetration), create an intuitive image for a craftsman or engineer. Such metaphors simplify the understanding of complex details through familiar natural images.

In contrast to a technical metaphor, metonymy is the replacement of the name of one object by another due to its proximity: material, place, manufacturer, part, etc.). A general analysis of metonymy indicates the nuances: inventors / brands (products: Diesel, Jeep, Bluetooth), part / whole or function (steering wheel, USB key), system / technology (device: radar, laser).

French technical terms in industry texts often use metaphors from nature, mechanics or culture. This simplifies complex concepts by creating vivid images for users. Technical concepts acquire figurative meanings in everyday or professional communication.

In the fields of mechanical engineering and aviation, the analysis of a humanoid image facilitates the understanding of the function of a device. In this field, French technical terms often: take images from anatomy (“heart”, “skin”, “nerves”, “hand”); from transport (“train d’atterrissage”); use metaphors from natural objects les ailes de refroidissement (“cooling wings”). In automotive engineering, anatomical metaphors are used: heart, skeleton, eyes, wings to denote important parts of the machine: l’araignée de suspension (suspension spider – the central part of the suspension with many brackets/rods). In shipbuilding, metaphors from architecture, nature and the human body prevail: bark, entrails, chimney, hands: les entrailles du navire (the insides of a ship). The insides are the internal organs, the engine room, the deck compartments, which create the image of the interior, where energy “lives”.

“Aile à bec inclinable” is an aviation technical term with a hint of metaphor, and the word “bec” is a metaphorical one, functioning within the same class of zoomorphic technical metaphors of the aircraft industry.

The zoomorphic term “aile crocodile” (crocodile wing, wing with tactical flaps) is a typical metaphor in aviation. This is a type of wing or aerodynamic surface that has the ability to open, creating a “jaw” effect, the mouth of a crocodile. The image is transferred by similarity of form or action. Such an opening, like the “mouth of a crocodile”, is a transfer of meaning from an animal to a mechanism, and the type of image: visual + functional.

Hybrid and multifaceted technical metaphors, which, depending on the context, can act as a metaphor or metonymy. For example, the term bec Pelletier: “bec de bord d’attaque type Pelletier”, a double combination of metaphor and metonymy in the terminological system: “bec” is a metaphor for the form (resembles a beak), “Pelletier” is a metonymy. The following term from the engineering industry also belongs to the hybrid metaphor, such as: “bec de sécurité”. Thanks to such technical metaphors, complex structures become “more understandable” because a person projects their own experience onto the technology.

Common feature for metaphor in all cases in technical vocabulary is an external image that resembles the form or behavior of a part. And what is common for metonymy is not the creation of an image, but a name by contiguity. If technical metaphors of industry texts are images that explain a function or form, transferring familiar features, then metonymy is an economy of language. In both cases, the result is clearer terms, but metaphor gives a “picture”, and metonymy – a “shortcut” by proximity.

The main features and principles that distinguish technical terms-metaphors from metonymy in French are based on the semantic mechanism, function and imaginary effect, and among the criteria of key differences it should be noted: the initial base, effect and direction.

Key words: technical term, scientific and technical discourse, differentiation, classification, multi-aspect metaphor, metonymy, anthropological term, zoomorphic term, classes, subclasses of terms, association, analogy, similarity, contiguity, hybrid metaphor.

Постановка проблеми. За допомогою термінів-тропів, утворюється поняття та спеціальна лексика, якою дуже активно спілкуються спеціалісти на виробництві. Як окрема частина французького науково-технічного дискурсу, технічні метафори та метонімії, незважаючи на великі досягнення у сучасній концептуальній лінгвістиці, ще є недостатньо визначеними та класифікованими. Слід нагадати про те, що у цій галузі термінознавства ще не проводилось досконалого аналізу ключових критеріїв та рис відмінностей технічних термінів-метафор від термінів-метонімії. Недостатня увага приділялась принципам відмінностей технічних троп між собою. Французька науково-технічна термінологія взагалі побудована на полісемії, вторинній номінації та на широкому використанні загаль-

новживаної лексики і, як така, насичена різного роду метафорами та метонімією, які ще не були достатньо дослідженими, класифікованими і певним чином організованими у терміносистемі, тому вони мають проблему у своїй ідентифікації й виділенні їх, як окремого класу одиниць. Потребують подальшого вивчення і аналізу деякі гібридні та багатоаспектні зооморфні та антропологічні терміни-метафори французьких галузевих текстів.

Слід підкреслити такі важливі особливості, які вказують на те, що при утворення технічних термінів на основі тропів часто виникають семантичні зрушення, подібність, тотожність, суміжність, асоціації та аналогії, які, на жаль, не є ще достатньо дослідженими у сучасному французькому термінознавстві. Ці зрушення, метонімічні

та метафоричні перенесення лексичного значення слова, їх розширення та звуження, можуть бути асиметричними, прямими і оберненими, латентними, майже ледве відчутними на рівні підсвідомості, тому й потребують дуже щільного і багатостороннього семантичного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам французьких науково-технічних термінів у термінології було присвячено багато робіт як у французькому мовознавстві Д. Гуадеком, А. Мартеном, Ж. Віньє, так і у вітчизняному, С. І. Колеснік, А. Коваленко, І. Остапчуком, О. Селівановою та іншими. Дослідженням тропів: метонімії, метафори з точки зору концептуальної лінгвістики у своїх роботах займалися Р. Newmak, S. Ullmann, Д. Девідсон, Е Касирер, В. Гладка, А. Приходько, В. Карабан, Е. Скороходько, А. Тараненко, та інші.

Французькі науково-технічні терміни, які створюються на основі метафоризації, з нашої точки зору, розглядалися у термінознавстві недостатньо широко. Бракує праць, присвячених дослідженню різних аспектів метафори та метонімії у галузевих текстах машинобудування. До цього часу не було проведено аналізу гібридних метафор та їх складових частин, зооморфних та антропологічних метафор, їх ознак та характерних рис. Недостатньо проводився порівняльний аналіз французьких та українських термінів, у різних галузях промисловості: авіаційної, автомобільної тощо. Не приділялось достатньої уваги різниці між метафорою та метонімією при технічному перекладі на українську мову, семантичній асиметрії, конверсії та семантичним зсувам.

Мета статті. Аналіз термінів-метафор та метонімії французьких галузевих текстів, критеріїв ключових рис та відмінностей технічних тропів, процесів утворення і диференціації різних класів технічних термінів-метафор та метонімії у галузевих текстах машинобудування. Виокремлення класів антропологічних, зооморфних, гібридних та інших типів термінів на основі тропів. Проведення диференціації технічної метафори та метонімії як двох різнопланових явищ на матеріалі галузевих текстів автомобілебудування, літако- та пароплавобудування.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети потрібно було вирішити наступні завдання: провести диференціацію технічних тропів; проаналізувати вплив тропів на утворення класів термінів та їх функціонування у французькому науково-технічному дискурсі; дослідити функціонування гібридних та змішаних метафор у галузевих текстах машинобуду-

вання; виділити критерії ключових відмінностей та співпадінь двох типів тропів; провести розподіл зооморфних метафор на основі їх лексико-семантичної структури; виокремити принципи, характерні риси та ознаки технічних метафор і метонімії різних специфічних галузей; систематизувати семантичні зрушення технічних термінів під час їх перекладу на українську мову.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В даній роботі під «технічним терміном» ми розуміємо слово або словосполучення, яке означає поняття спеціальної галузі знань, у нашому випадку машинобудування. Терміни входять у загальну лексичну систему мови через терміносистему. До основних особливостей терміносистеми сучасних французьких галузевих текстів відносяться: присутність дефініції, системність, однозначність, відсутність експресії, стилістична нейтральність. Коли термін вживається у багатьох галузях науки та техніки він вважається терміном – полісемантом.

Терміносистема, яка утворюється за допомогою технічних тропів являє собою найбільш динамічну лексичну систему мови. Вона швидко розвивається за рахунок вторинної номінації, тобто за рахунок переосмислення сталих термінів або шляхом запозичення термінів-метафор та термінів-метонімії із сусідніх та нових галузей науки та техніки, а також запозичень із загальноживаної лексики.

Метонімія, як тип семантичного зсуву, перенесення назви з одного предмета на інший за ознакою суміжності асоціацій, є одним із розповсюджених засобів концептуалізації явищ дійсності. Більшість із античних філософів та ораторів не виділяли та не називали метонімію окремим від метафори видом поняття – окрім Квінтіліана [1, с. 72]. Метонімічне зіставлення предмета, відбувається за ознакою суміжності, тобто належності їх до одного кола явищ, до понять одного порядку. [1, с. 72].

Довгий час, починаючи з античності, метонімія була доповненням метафори, отримувала спільно з нею визначення, за яким вона розглядалась як переосмислення на основі подібності або аналогії ознак об'єкта. В наш час, таке поєднання цих двох троп у єдиний семантичний комплекс, можна пояснити, у деякій мірі, існуванням гібридних метафор. Гібридні та багатоаспектні технічні метафори мають таку особливість, що в залежності від контексту можуть виступати або як метафора, або як метонімія, або навіть просто як технічний термін. Наприклад, авіаційний технічний термін *bec Pelletier*: «*bec de bord*

d'attaque type Pelletier», тобто дослівно "дзьоб передньої кромки крила (типу Пелетьє)". Це рухомий елемент на крилі літака, який покращує аеродинаміку на зльоті або при малій швидкості. Він названий за формою, «дзьоб» і одночасно за прізвиськом, на честь інженера Пелетьє, тобто це подвійне поєднання метафори та метонімії у гібрид в терміносистемі: «bes» – метафора за формою (нагадує дзьоб). «Pelletier» – метонімія, бо йде перенесення назви від імені винахідника до технічного елемента. Отже, bes Pelletier – це гібридна метафора: метафора + метонімія, форма + ім'я винахідника.

До гібридної метафори відноситься також і такий наступний термін авіаційної галузі: «bes de sécurité». «Вес» – дзьоб: виступаюча частина, яка зачіплюється, блокує, фіксує. «Sécurité» – безпека: елемент, пов'язаний із запобіганням відкриванню або виходу з ладу, наприклад, у замках, засувках, карабінах, в такому випадку «bes» є елементом, що впирається або зачіплюється для запобігання випадковому спрацюванню. «Вес» за формою – дзьоб, візуальна/функціональна подібність до дзьоба птаха, тобто зооморфна метафора підкласу «птахів». «Sécurité» за функцією є метонімією, тому що відбувається перенос назви частини за її функцією – безпека, захист. Такі змішані гібридні терміни часто зустрічаються в технічній мові.

Підчас попередніх досліджень, при проведенні диференціації класів термінів було встановлено, що на даний час, у французькому науково-технічному дискурсі виділяються 2 основних класи термінів-концептів – це антропологічні та зооморфні метафори.

Наступна зооморфна технічна метафора тексту авіаційної галузі представляє собою також клас «птахів» *aile à bes inclinable* (крило з опущеним, поворотним носком), дослівно «крило з нахиленим дзьобом», включає у себе дві частини тіла птаха, *aile* та *bes* (крило та дзьоб), які обидві відносяться до складу одного класу «птахів», на основі зв'язку частина – ціле. Це односкладова метафора авіаційної галузі. Якщо ми далі розберемо цей приклад за технічним призначенням, то «*aile à bes inclinable*» – це авіаційний термін, що означає частину конструкції крила (а саме "bes" – носок крила), яка може змінювати кут нахилу для покращення аеродинамічних властивостей під час зльоту та посадки. Це буквальный технічний термін, заснований на схожості частини крила з дзьобом птаха. Він перекладається як «крило з поворотним носком» або «крило з відхиленим переднім краєм». Отже, "bes" у цьому контек-

сті – це метафора, тому що термін переносе образ «дзьоба птаха» за візуальною схожістю на елемент конструкції літака. Як висновок, можливо констатувати, що «*aile à bes inclinable*» – це технічний термін із вкрапленням метафори, а слово «bes» є метафоричним елементом у буквальному описі конструкції, який робить цей термін повноцінною метафорою. Важливо також підкреслити, що bes на українську мову перекладається не як «дзьоб качки», а як «поворотний носик». Якщо носик перевернути з низу догори, то ми матимемо фігуру подібну саме до «дзьобу качки», а не до чогось іншого. Отже, мова тут йде саме про семантичний зуев та асоціативну асиметрію по лінії верх – низ (дзьоб – носик). Синонімом до цього авіаційного терміну-метафори є інший термін: *bes d'attaque* (аеродинамічний виступ на крилі літака (передня кромка), схожий на дзьоб – зооморфна метафора класу «птахів».

У зооморфній метафорі *bes de fente* (запобіжний носик) відбувається асиметричне семантичне зрушення, тому, що замість прямого значення «дзьоб» при перекладі на українську, ми вживаємо термін «носик», який є асоціативно пов'язаним з попереднім значенням. У свою чергу метафора *bes débordant* (авіац. роговий компенсатор) є функціонально синонімічним до іншого зооморфного термін *corne débordant* («ріг»), (авіац. випукла частина повітряного збірника), тому, що в обох термінах-метафорах присутня сема «*débordant*» (випукла частина), слід вважати, що контекст у даному випадку нівелює різницю у лексичному значенні обох термінів, і створює контекстуальну функціональну синонімію двох асоціативно близьких авіаційних метафоричних термінів.

Іншим прикладом авіаційної технічної метафори, яка пов'язана з класом «птахів» є також термін *aile*. У природі «*aile*» – це крило птаха або комахи. У техніці, архітектурі, інженерії слово переноситься на об'єкти, які схожі за формою, положенням або функцією.

З концептуальної та семантичної точки зору, якщо «*aile*» використовується поза біологічним контекстом і означає деталь, форму, виступ або рух – це метафора, бо виникає перенесення ознак природного крила на штучний об'єкт. Тому, «*aile*» у більшості технічних контекстів – це метафора, бо назва базується на подібності до крила птаха або до його функції. Проте, «*aile d'avion*» не є метафорою, а є чисто технічним терміном. Це – крило у літаку, буквально, справжнє крило, аналог природного.

Існує ще декілька термінів, які можуть визивати суперечливе трактування в залежності від

мови використання, як наприклад французька авіаційна метафора «aile en M» («крило типу чайка») та aile coudée (крило типу «чайка» або оборотна «чайка»). З технічної точки зору – це тип крила або конструктивна форма в авіації чи інженерії, де контур крила нагадує літеру «М». Така форма крила може застосовуватись для зменшення опору та стабілізації польоту. Як тип тропу це образна назва. В даному типі метафори перенесення відбувається за формою, а назва дана за подібністю і вона утворена через візуальне порівняння форми конструкції з літерою «М». Цей термін вживається з конверсією, але це стає зрозумілим лише після уточнення та розшифрування значення літери «М», la mouette – чайка, до того ж й сама конфігурація літери М аналогічна тому положенню, у яке складаються крила птаха під час польоту у повітрі, звідти й виникає у підсвідомості асоціація саме з крилами чайки. Синонімом до цього терміну міг би бути термін «aile coudée» (зігнуте крило), який не є тропом, а буквально технічним описом форми крила з точки зору саме французької мови. Проте, в українському перекладі цей термін набуває рис метафори: aile coudée (крило типу «чайка» або оборотна «чайка», «оборотне крило» – крило вигнуте у протилежний бік від звичайного). В даному випадку відбувається порівняння з крилом птаха, що вказує на візуальне перенесення форми крила птаха на об'єкт. На наш погляд, в українській мові це є фігура мови, і як висновок – авіаційна метафора, для якої важливою рисою є асоціативність, тому, що крило як зігнутий лікоть людини, не напряму, а лише віддалено, нагадує нам про крило літака.

Зооморфні метафори при утворенні, за своєю лексико-семантичною структурою, розподіляються на 2 типи: двоскладові та односкладові і мають кілька класів. Отже, односкладові характеризують один клас тварин, як наприклад, частина – ціле, а двоскладові – характеризують два різних із зоологічної точки зору, класи тварин. Двоскладовою зооморфною метафорою є авіаційний термін aile-crocodile (крило з тактичними щитками), де aile крило птаха (клас птахів), а crocodile – земноводна тварина (клас земноводних). Термін «aile crocodile» (крокодилове крило) – це типова метафора французької терміносистеми. Це тип крила або аеродинамічної поверхні, який має здатність розкриватися, як паща крокодила. У авіатехніці це механізм управління підйомною силою, зазвичай аеродинамічні закрилки, які відкриваються вгору й вниз одночасно, утворюючи ефект "пащі". Перенесення метафоричного образу відбувається за схожістю

форми або дії. Таке розкриття, як «паща крокодила» є переносом значення від тварини на механізм, а тип образу: візуальний + функціональний. Отже, «aile crocodile» – це двоскладова зооморфна метафора змішаного типу авіаційної галузі, бо у терміні використовується образ крокодила для опису форми та поведінки технічного елемента – типу крила.

Французька терміносистема часто використовує метафори, які взяті з природи, механіки чи культури. Це спрощує складні поняття, створюючи яскраві образи для користувачів. Технічні терміни метафори набувають переносних значень у повсякденному або професійному спілкуванні. У галузі машинобудування та авіації аналіз людиноподібного образу полегшує розуміння функції будь-якого пристрою. У авіаційній галузі французькі технічні терміни часто використовують образи з анатомії («серце», «шкіра», «нерви», «рука»), наприклад, la peau de l'avion (шкіра літака), тобто, шкіра – оболонка, захист, зовнішня обшивка фюзеляжу. Це антропологічний термін-метафора, який пояснює захисну й структурну функцію обшивки літака. Отже, ми приходимо до висновку, що антропологічні метафори у французьких технічних термінах переносять частини тіла та людські функції на технічні об'єкти. Вони підкреслюють функції, які виконують деталі чи пристрої: опора, захист, енергія, керування, сприйняття.

Le cœur du moteur (серце двигуна). Серце – центр життя, центральна частина двигуна (блок, турбіна), яка підкреслює життєво важливу роль цієї конструкції: без «серця» двигун не працює. У цій галузі використовуються також

метафори-поняття, запозичені з транспорту («train d'atterrissage») – шасі літака, як рухомий комплекс елементів, що підтримує літак на землі й інші, як антропологічні, так і зоологічні метафори: les ailes de refroidissement («крила охолодження») – ребра або виступи для відведення тепла. Образ «крил» пояснює функцію охолодження та розсіювання тепла. У табл.1 також приводяться й приклади інших антропологічних та зоологічних метафор цієї галузі.

Підводячи підсумок, можна констатувати, що взагалі, будь-яка метафора містить три елементи: поняття, яке необхідно назвати; поняття, яке дає йому своє ім'я, спільна для обох понять властивість, що дозволяє їх порівняти [2, с.30]. Виділяються два типи порівняння: за предметною та за емоційною подібністю. Метафори, які побудовані на предметній подібності, за типом метафоризації поділяються на такі три групи:

антропоморфні (антропологічні) – перенос найменування органів людини на предмети; перенос найменування предметів на органи людини; перенос найменування тварин на предмети (зооморфні). [2, с.30].

Таким чином, метафора є одним з номінативних стилістичних прийомів, який передбачає використання слова, що позначає певний клас об'єктів, явищ або ознак для характеристики або номінації іншого класу об'єктів. Вона активно впливає на процеси полісемії і служить тим засобом, за допомогою якого в процесі розумової діяльності у свідомості людини не тільки відображаються, але й осмислюються, проводяться паралелі й аналогії [3, с. 15].

Утворення термінів-метафор та метонімічних термінів, їх переклад на українську мову, часто супроводжується семантичними зрушеннями. Ці зрушення при перекладі термінів з французької мови на українську, супроводжуються асиметричністю, тобто розширенням або звуженням поняття лексичної одиниці, синонімічною чи антонімічною заміною, генералізацією та специфікацією концептуального поняття-терміну, асоціативністю терміну, прямою або оберненою, інтуїтивною здогадкою під час часткового або повного його порівняння з частинами людського тіла або тварини [4, с.54].

В автомобілебудуванні також дуже часто використовуються антропологічні або анато-

мічні метафори: серце, скелет, очі, крила – для позначення важливих частин машини. Як наприклад, les yeux de la voiture (очі автомобіля), фари автомобіля. Або зоологічні метафори підкласу комах у наступному прикладі: l'araignée de suspension (павук підвіски), павук – комаха із багатьма лапами, центральна частина підвіски з багатьма кронштейнами чи тягами. Образ павука допомагає уявити багато лапу структуру, що «тримає» колеса, тоді як образ «метелика» le papillon de carburateur (дросельна заслінка) – клапан, який відкривається/закривається, як крила метелика, передає легкість руху та симетрії. Інші терміни цієї галузі додатково представлені у табл.2.

У французькій термінології зооморфні метафори часто вказують на форму (ластівчин хвіст, павук, метелик), підкреслюють поведінку або функцію (троянський кінь – приховане проникнення, баран – ударна сила), створюють інтуїтивний образ для майстра чи інженера. Такі метафори спрощують розуміння складних деталей через знайомі природні образи.

У пароплавубудуванні, також як і у попередніх галузях, переважають метафори з архітектури, природи та людського тіла: кора, нутрощі, комин, руки. Це допомагає інженерам і користувачам швидко зрозуміти функцію деталі або пристрою, завдяки знайомому образу. Наприклад, les entrailles du navire (нутрощі корабля). Нутрощі – в даному

Таблиця 1

Приклади французьких технічних метафор у галузі авіабудування

Французький термін	Буквальне значення (метафора)	Технічне значення	Аналіз того, як працює метафора
Le cœur du moteur (серце двигуна)	Серце – центр життя	Центральна частина двигуна (блок, турбіна)	Підкреслює життєво важливу роль цієї частини: без «серця» двигун не працює
Les ailes de refroidissement (крила охолодження)	Крила – розсіювання повітря	Ребра або виступи для відведення тепла	Образ крил пояснює функцію охолодження та розсіювання тепла
Le train d'atterrissage (посадковий поїзд)	Поїзд – візки, колеса, опори	Шасі літака	Підкреслює рухомий комплекс елементів, що підтримує літак на землі
La peau de l'avion (шкіра літака)	Шкіра – оболонка, захист	Зовнішня обшивка фюзеляжу	Пояснює захисну й структурну функцію обшивки літака
Les nerfs de l'aile (нерви крила)	Нерви – несучі канали	Лонжерони та ребра крила	Образ нервів пояснює, як елементи утримують форму та передають навантаження
Un cockpit (кабіна пілота)	«Півняча яма» – маленький контрольний простір	Кабіна пілота літака	Історична метафора: невеликий простір, де керують літаком
Le bras du robot / bras manipulateur (рука робота)	Рука – людська кінцівка	Механічний маніпулятор	Людиноподібний образ, що пояснює функцію пристрою — точні рухи, захоплення

Джерело: *створено автором

Таблиця 2

Приклади технічних метафор у автомобільній галузі

Французький термін	Буквальне значення (метафора)	Технічне значення	Аналіз (як працює метафора)
Le cœur du moteur (серце двигуна)	Серце – центр життя	Центральна частина двигуна (блок, циліндри, турбіна)	Підкреслює життєво важливу роль – без «серця» авто не рухається
Le châssis (рама) – «скелет автомобіля»	Скелет – опора організму	Несуча конструкція авто	Як скелет тримає тіло, так рама тримає агрегати та кузов
Les yeux de la voiture (очі автомобіля)	Очі – орган зору	Фари автомобіля	Підкреслює функцію «бачити» дорогу, освітлювати шлях
La colonne de direction (колона керування)	Колона – стрижень, вісь	Механізм керма, який ередає рух	Метафора «колони» створює образ міцної осі, яка тримає керування
Les ailes de la voiture (крила авто)	Крила – частини птаха	Крила/передні та задні крила кузова	Історично – виступи, що прикривали колеса, образ руху та ширини
Les ailes (крила) (автомобілі, авіація)	Крила птаха	Кузовні елементи авто, крила літака чи ребра охолодження	Створює образ здатності «нести» та розсіювати — функція стабільності та охолодження
L'araignée de suspension (павук підвіски)	Павук – комаха із багатьма лапами	Центральна частина підвіски з багатьма кронштейнами/тягами	Образ павука допомагає уявити багатопалу структуру, що «тримає» колеса
Le papillon de carburateur (дросельна заслінка)	Papillon – метелик	Клапан у карбюраторі, що регулює повітря	Клапан відкривається/закривається, як крила метелика; легкість руху та симетрія
La bouche d'aération (рот вентиляції)	«Рот» – отвір для дихання	Отвір для подачі або відводу повітря	Як рот забезпечує дихання, так отвір подає/виводить повітря

*Джерело: *створено автором*

випадку внутрішні органи, тобто машинне відділення, палубні відсіки, які створюють загальний образ внутрішньої частини, де «живе» енергія. Метафора *la passerelle de commandement* (місток керування) створює образ «мосту», (табл. 3), як місця спостереження й керування та допомагає інженерам і користувачам швидко зрозуміти функцію пристрою. Завдяки таким технічним метафорам, складні конструкції стають «зрозумілишими», через те, що людина проектує свій власний досвід на техніку.

На противагу технічній метафорі, метонімія – це заміна назви одного об'єкта іншим за суміжністю: матеріал, місце, виробник, частина тощо. Нижче (у табл. 4) приводяться метонімічні приклади французьких технічних термінів із їх поясненням та аналізом.

Загальний аналіз технічної метонімії вказує на наступні відтінки:

- винахідники / бренди → продукти: Diesel, Jeep, Bluetooth.

- частина / ціле або функція: volant, clé USB.

- система / технологія → пристрій: radar, laser.

Взагалі, метонімія дозволяє скорочувати й стандартизувати технічну мову.

Дуже часто, після закріплення терміна у терміносистемі, ми вже не думаємо про його походження, але, зрозуміло, що цей перенос відбува-

ється саме за суміжністю, а не за подібністю як у метафори.

Нижче (у табл. 5) приводиться стислий, але змістовний огляд основних рис та принципів, які відрізняють технічні терміни-метафори від метонімії у французькій терміносистемі.

Отже, спільною рисою для технічної метафори у всіх випадках є зовнішній образ, який нагадує форму або поведінку деталі. А спільним для метонімії є не створення образу, а створення назви за суміжністю – винахідник, частина, технологія. Технічні метафори французької терміносистеми – це образи, які пояснюють функцію чи форму пристрою, переносячи знайомі анатомічні риси (серце, крила, шкіра, нерви) на предмети. В той же час, метонімія – це економія мови, коли назва творця, матеріалу, бренду чи частини позначає ціле або функцію (Diesel, radar, clé USB). В обох випадках як результат – зрозуміліші технічні терміни, в яких метафора дає «картинку», а метонімія – «ярлик» за близькістю.

Висновки. У статті було розглянуто проблеми функціонування та диференціації технічних термінів у галузевих текстах на основі зооморфної і антропологічної метафори та метонімії. Під час проведення класифікації та диференціації класів термінів було встановлено, що у французькому науково-технічному дискурсі виділяються

Таблиця 3

Приклади метафор технічних термінів французької мови у галузі пароплаводобудування

Французький термін	Буквальне значення (метафора)	Технічне значення	Аналіз (як працює метафора)
La coque du navire (кора корабля)	Кора – оболонка плоду	Корпус судна	Як кора захищає дерево/плід, так корпус захищає механізми й людей
Les entrailles du navire (нутрощі корабля)	Нутрощі – внутрішні органи	Машинне відділення, палубні відсіки	Створює образ внутрішньої частини, де «живе» енергія
La cheminée du navire (димохід корабля)	Комин – труба будинку	Труба для виходу диму/пари	Підкреслює аналогію зі звичайним комином – виводить відпрацьовані гази
Les bras de grue (руки крана)	Руки – людські кінцівки	Крани для навантаження на судні	Як руки піднімають і тримають, так кран підіймає вантаж
La passerelle de commandement (місток керування)	Місток – міст	Платформа для керування кораблем	Образ мосту як місця спостереження й керування
La peau du navire / de l'avion (шкіра корабля/літака)	«Шкіра» – оболонка людини	Зовнішня обшивка корпусу чи фюзеляжу	Як шкіра захищає організм і тримає форму, так обшивка захищає конструкцію

Джерело: *створено автором

Таблиця 4

Приклади метонімії технічних термінів французької мови у різних галузях

Un Diesel	Автор → продукт	За прізвищем Рудольфа Дізеля	Дизельний двигун або автомобіль із таким двигуном	Ім'я винахідника стало назвою всього типу двигуна
Une Jeep	Марка → тип продукту	Від бренду Jeep (США)	Будь-який легкий позашляховик	Назва бренду стала позначати клас автомобілів
Le Bluetooth	Історична постать → технологія	Від прізвища скандинавського короля Harald "Bluetooth"	Бездротовий зв'язок короткого радіусу	Ім'я перетворилось на термін технології
Le TGV (Train à Grande Vitesse)	Сигла → сам об'єкт	Абревіатура «поїзд високої швидкості»	Сам швидкісний поїзд	Абревіатура перестала означати тільки систему, стала позначати й рухомий склад
Une Clé USB (ключ USB)	Інструмент → функція	«Ключ» – предмет, що відкриває замок	Носій даних	За аналогією «ключ» відкриває доступ до інформації; зміна значення від інструмента до носія
Le volant (кермо)	Частина → функція / дія	«Volant» – той, хто літає, або обертювий предмет	Кермо автомобіля	Назва від механічної властивості (обертання), стала позначати сам пристрій керування
Le radar	Прилад → система	RADAR = RADio Detection And Ranging	І сам прилад, і сама система виявлення	Термін системи став позначати прилад
Une imprimante laser (лазерний принтер) → «un laser»	Процес / інструмент → пристрій	«Laser» – джерело лазерного променя	У побуті кажуть «un laser» про весь принтер	Технологія або компонент стає назвою всього пристрою

Джерело: *створено автором

Таблиця 5

Принципи відмінності технічних термінів-метафор від метонімії

Ознака	Технічна метафора	Метонімія
Семантичний механізм	Перенесення за подібністю (форма, функція, образ)	Перенесення за суміжністю (матеріал, автор, частина, марка)
Функція	Створює образ, полегшує розуміння складного явища	Скорочує або стандартизує назву через близькі зв'язки

Ознака	Технічна метафора	Метонімія
Уявний ефект	Викликає новий образ, часто поетичний	Нагадує ярлик або технічну економію мови

Джерело: *створено автором

Таблиця 6

Аналіз критеріїв ключових відмінностей термінів-метафор від метонімії

Критерій	Технічна метафора	Метонімія
Вихідна база	Природні, людські, культурні образи	Імена, бренди, частини, матеріали
Спрямованість	Пояснює як виглядає/працює через схожість	Пояснює хто зробив/звідки походить/яка частина
Ефект	Робить складне ближчим і наочним	Робить термін коротшим і точнішим
Приклад	«Les nerfs de l'aile» – лонжерони крила	«Un TGV» – поїзд високої швидкості

Джерело: *створено автором

2 основних класи термінів-концептів – це антропологічні та зооморфні метафори. Зооморфні метафори часто вказують на форму (ластівчин хвіст, павук, метелик), підкреслюють поведінку або функцію, створюють інтуїтивний образ для майстра чи інженера. Такі метафори спрощують розуміння складних деталей через знайомі природні образи.

Антропологічні метафори у специфічних текстах машинобудування переносять частини тіла та людські функції на технічні об'єкти. Вони підкреслюють функції деталі: опора, захист, енергія, керування, сприйняття. Завдяки таким технічним метафорам складні конструкції стають “зрозумілішими”, бо людина проєктує свій власний досвід на техніку, з якою вона працює.

На протигагу технічній метафорі, метонімія – це заміна назви одного об'єкта іншим за суміжністю. Загальний аналіз метонімії вказує на такі відтінки: винахідники / бренди (продукти: Diesel, Jeep, Bluetooth), частина / ціле або функцію (volant, clé USB), система / технологія (пристрій: radar, laser). Вона дозволяє скорочувати й стан-

дартизувати технічну мову за суміжністю, а не за подібністю.

Спільною рисою для технічної метафори галузевих текстів є зовнішній образ, який нагадує форму або поведінку деталі чи пристрою. А спільним для метонімії є не створення образу, а назва за суміжністю. Якщо технічні метафори галузевих текстів – це образи, які пояснюють функцію чи форму, переносячи знайомі риси, то метонімія це зовсім інше – це економія мови. В обох випадках як результат ми отримуємо зрозуміліші терміни, у яких метафора дає «картинку», а метонімія – «ярлик» за близькістю.

Основні риси та принципи, які відрізняють технічні терміни-метафори галузевих текстів від метонімії у французькій термінології, базуються на семантичному механізмі, функції та уявному ефекту, а серед критеріїв ключових відмінностей слід зазначити: вихідну базу, ефект та спрямованість.

Дана стаття не претендує на всеосяжність, а виявлені риси та тенденції можуть бути доповнені та розвинуті у майбутньому.

СПИСОК ВИОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гладка А. Метонімія і метафора: питання диференціації понять. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. № 23. С. 71-75.
2. Ullmann Stephen. The principles of Semantics. A linguistic Approach to Meaning. Ed. 2 Glasgow: Jackson, 1957. 348 p.
3. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу. Київ: ІНКІС, 2002. 320 с.
4. Остапчук І.І. Тропи та тропеїзація англійського масмедійного дискурсу: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04 – германські мови. Львів, 2016. 230 с.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 17.02.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026